

ÅPNE KIRKER

Biskopens tale

DEN NORSKE KIRKE

Hamar biskop - Hamaren bæsapa

Bilde fra domkirken i Lund. Foto: Privat

Jeg har snakka om åpne kirker som biskop i snart tre år. At en viktig satsing for kirka i vår tid, er at kirkene er åpne og ikke lukket. Det finnes mange argumenter for det, og det er slående hvor «intuitivt riktig» en slik satsing vil være. Men jeg blir også møtt av argumenter som problematiserer dette. Da handler det gjerne om ressurser økonomisk og menneskelig, sikkerhet, renhold, praktisk tilrettelegging. Vi har egentlig ikke en kultur for dette.

Mange har kirka åpne, og mer nå enn tidligere. Det finnes mange og ulike typer av argumenter som taler for å åpne kirkene – og det vil jeg komme tilbake til. Men først og fremst handler ikke ønske om åpne kirker så mye om argumenter, men om en gjenoppdagelse av hva kirka egentlig er for noe. Hva som er kirkas selvforståelse. Hva kirka er til for! Åpne kirker handler om vår identitet som kirke!

I år har vi feira 1700-årsjubileum for Kirkemøtet i Nikea, der keiser Konstantin kalte inn kirkeledere fra hele den romerske verden. Fra å være en liten forfulgt minoritet, ble kristendommen ganske raskt den statsbærende religionen. Dette ble også startskuddet for utviklingen av det kristne kirkebygget som lot seg inspirere av basilikaens åpenhet.

Nikolaikirken i Gran. Foto: Aslaug S. Haugen

En basilika var egentlig ikke en helligdom, men en verdslig bygning som kunne brukes til så mangt. Den kunne være en offentlig rettsbygning, men også en bygning for handel og vandel.

Basilikaen var en bygning for folk flest. Som modell for sine gudshus valgte de kristne altså ikke tempelet, som var det klassiske uttrykket for en helligdom. Tempelet var en bygning der folk flest ikke hadde adgang. Kristendommen skulle ikke være en lukket religion med hemmelige ritualer. De kristne valgte basilikaen som modell for de nye gudshusene. Det var et tydelig signal om at kirka skulle være åpen og inkluderende. Det hellige skulle være tilgjengelig for alle. Det betyr ikke at alle kirker nødvendigvis måtte se ut som en basilika. Allerede på Konstantins tid var det mangfold og variasjon også i kirkebyggene, og slik har det vært siden. Det avgjørende er ikke formen i og for seg, men selve grunntanken som starta det hele: at kirkerommet skal symbolisere hellighet som ikke lukker, men åpner, en hellighet som ikke ekskluderer, men inkluderer.

Teologen Svein Aage Christoffersen sier det slik: «I kirkebygget skal den kristne menigheten åpne seg for denne verdens mennesker. Derfor er åpenheten ingen trussel mot kirkens egenart. Det er tvert imot åpenheten som er egenarten. I prinsippet burde kirkedørene våre stå åpne døgnet rundt, hele året.»

Dette burde vært utgangspunktet, mener jeg. Kirkedørene burde stå åpne. Så kan vi praktisk diskutere og argumentere for når vi bør og må stenge den, og ikke omvendt.

Begrepet «åpen kirke» er kanskje selvforklarende, men hva det innebærer er likevel noe ulikt. «Åpen kirke» betyr kort og godt at hoveddøra til kirka står åpen, eller at døra er ulåst og det er mulig å komme inn. Noen steder gjør man en ekstra innsats for å lede oppmerksomheten mot at døra er ulåst og kirka åpen i form av skilt, plakater, en fakkell eller lykt. Eller man annonserer det i aviser og sosiale medier.

Begrepet «åpen kirke» sier nødvendigvis ingenting i seg selv om hvor mange timer det er snakk om, eller hvilken tid på døgnet, og hvorvidt «åpen kirke» også betyr at den besøkende kan treffe en ansatt eller en kirkevert tilgjengelig.

De mest profilerte åpne kirkene finner vi i de største byene, der flere av dem er driftet av Kirkens bymisjon, slik som Korskirken i Bergen, Tøyenkirka i Oslo og Vår Frues kirke i Trondheim. Disse har sitt preg som åpne kirker, fordi det diakonale henger så tett sammen med kirke-tenkninga. Men også domkirka i Oslo og Sagene kirke har hatt «åpen kirke» i betydningen «nattåpen», og i Paulus kirke i Oslo har dette også betydd at kirka har vært disponibel for overnatting.

Os kirke. Foto: Aslaug S. Haugen

I Hamar bispedømme ser mange ting annerledes ut enn i storbyene. Kirkene her ligger i tettbygde eller gravgrendte strøk. Noen helt for seg selv. Men «åpenhet» er også her et nøkkelord. Som kirke som bekjenner troen på Gud som skaper av himmel og jord, er åpenhet

mot det skapte, mot verden og lokalsamfunnet, en nødvendighet. Det vitner ikke bare om en åpenhet mot mennesker og samfunn, men også om en åpenhet for Guds nærvær. **Vi kan ikke stenge Gud inne i kirkerommet. Men vi kan stenge mennesker ute.**

Brydalen kirke. Foto: Hamar bispedømmeråd.

Vi har mye å lære av pilegrimsarbeidet. Her forstås kirka som helligstedet, målet for reisen, eller stoppestedet underveis, der pilegrimen kan få komme inn på egne premisser. Ta pause, hvile, hente krefter, inspirasjon. I helligrommet kan den enkelte få mulighet til å sette livet sitt og «reisen» inn i en større sammenheng, bokstavelig talt. Kirkerommet peker på den store sammenhengen vi alle tilhører, med sin utsmykning, sine symboler og utforming.

På pilegrimsvandring til Balke kirke. Foto: Hamar bispedømmeråd

Pilegrimsperspektivet kan også overføres til vår tenkning, teologi og strategiske valg.

Pilegrimen er ikke bare en turgåer på vei til Trondheim. Vi er alle pilegrimer på vei gjennom livet vårt, på vårt sted. Alle mennesker er det. Lokalkirka er helligstedet og annerledesrommet i lokalsamfunnet, der vi alle gjennom livet går inn og ut. Men den er normalt bare åpen når det skjer noe organisert der, på andres premisser.

Ringebu stavkirke. Foto: Privat

Kirkebyggets betydning blir jeg stadig minnet på gjennom visitaser og møter med folk i lokalsamfunnet. Vi kan ikke overvurdere betydningen av at denne kirka som bærer folks identitet både individuelt og kollektivt, er åpen og tilgjengelig.

I kirka har vi tradisjonelt vært mest opptatt av kirka som fellesskap, og hvordan dette fellesskapet skal organiseres. Den viktige rollen som kirkebygget spiller, har ofte blitt oversett. Det er paradoksalt, for i møte med folk i lokalsamfunnet, så er det nettopp kirkebygget de løfter fram som viktig. Helt fra tidlig kristen tid har tro og trospraksiser etterlatt seg materielle spor, og det er dette som har forma bygg, innredning og gjenstander som er av en mervarig verdi, sier Margunn Sandal – prest i Frogn kirke og siterer Winston Churchill: «Vi former våre bygg, og siden former det bygde oss».

Vingelen kirke. Foto: Privat.

Guds nærvær i verden blir åpenbart på stedet. Selv om ikke Gud er bundet av stedet, er vårt møte med Gud stedbundet. Kirkene danner konturen av «noe mer», som vi kanskje ikke har ord eller forståelse for – men som likevel er konkrete uttrykk for noe som betyr noe for mennesker, også i vår tid. Kirkerommet minner om den kristne troen og de kirkelige trospraksisene som har vært levende og båret oss gjennom generasjoner og gjennom skiftende tider. Rommet bidrar også med forestillinger om en evig og forløst framtid. **Åpne kirker kan hjelpe mennesker til å minnes det som var, stoppe opp ved det som er, og se med håp mot det som kommer.**

Kanskje har vi et enda sterkere eieforhold til kirka vår på mindre steder, enn i store byer. Det kan gi forskjellige utslag. Å åpne kirker i mindre lokalsamfunn kan medføre en større mobilisering enn i byen, ved at folk tar på seg frivillig å sørge for å holde kirka åpen. Men det kan også medføre flere restriksjoner, fordi man er personlig, blir urolig eller redd for at noe negativt kan skje. Brann, hæverk eller ran er en risiko. Mange av oss – både ansatte og frivillige kan kjenne på en sterk ansvarsfølelse – men også takknemlighet og tilhørighet til kirkehuset. Men også vi må stille oss spørsmålet: Hvem eier kirkerommet?

Mo kirke. Foto: Privat

Ei kirke som bare står åpen signaliserer tillit og sårbarhet. Den som blir vist slik tillit, vil sjeldent misbruke den, men verdsette den som en gave. Brann, hærværk og ran er unntaket, og fram til nå er det vel nesten utelukkende stengte kirker som har vært utsatt for dette. Men ei åpen kirke er mer seg selv, fordi den da er tilgjengelig, men også sårbar på godt og vondt. Å vise denne tilliten (eller troen kunne vi også si) – er en liten kjærlighetserklæring som åpner opp for menneskers liv og tro og som sier «Velkommen, på dine egne premisser». Det er også et signal om at ingen «eier» kirka mer enn andre. At den ikke er til bare for noen, på bestemte tidspunkt av døgnet. Det blir et klart og tydelig signal om hvem og hva kirka er. Ja, det forkynner noe viktig om Gud. Kanskje det aller viktigste. Guds nærvær og åpenhet i tillit.

Ei åpen kirke skal være en invitasjon uten betingelser, baktanker eller skjulte agendaer. Den åpne kirka spør ikke hvem du er, hvorfor du kommer, eller når du var i kirka sist, eller om du har tenkt å komme tilbake på en gudstjeneste, konsert eller babysang. Den lar den besøkende komme på egne premisser, uten at det må skje noe. Dette i seg selv har en egenverdi. **Åpne kirker som satsingsområde trenger ingen strategiske grunner kvantitativt sett. Målet er ikke at flest mulig benytter seg av tilbudet. Målet er heller ikke at de skal komme igjen. Målet er ikke statistikk eller aktivitet. Vi gjør det ikke for at det skal føre til noe annet. Åpne kirker har en egenverdi. Åpne kirker er ikke et middel for noe annet, men et mål i seg selv. Det er slik vi er kirke.**

Mange har besøkt åpne kirker i utlandet, tilgjengelig og som oftest gratis – med eller uten tilsyn i rommet. Lokalt i Norge er vi vant til at kirka er stengt hvis det ikke skjer noe der, mens

turister, og stadige flere pilegrimer, kommer til stengte dører. Det tar tid å endre en kultur, og at kulturen setter seg i kroppen. Det vil ta mange år før vi her til lands tar det som en selvfølge at kirkedøra er åpen, og alltid en mulighet til å gå inn. Men jeg er overbevist om at var de åpne, vil dette sakte, men sikkert skje. Da skjer det også noe med menneskene, lokalsamfunnet og kirka, når vi vet at det finnes ei åpen dør. Jeg tror det svarer på et grunnleggende behov i vår tid, som vi vil se mer av i framtida.

Stange kirke. Foto: Privat

Men hva med situasjonen i dag? Det er et paradoks at den mye omtalte sekulariseringen også har ført til ny interesse for kirkerommene. Selv om både kjennskap og kunnskap om dette antakelig er svekket, og kirkas rolle og posisjon i samfunnet er endra – er det en fornya interesse for tro, kirke og kristendom vi ser. Vi hørte domprosten i Oslo fortelle om økt interesse for kirken. Og Hanne Skjesol fortalte om hva kirkerommet betyr når krisa rammer lokalsamfunnet. Det fikk jeg på ny erfare sist mandag her på Hamar.

Åpen dør til Hamar domkirke. Foto: Lars Martin Bøe.

Menneskers bruk av kirkegården hele året, kan også etterspørre et åpent kirkerom. Vi ser et særlig behov langs pilgrimsveiene, og spesielt i sommersesongen. Nye uttrykk og praksiser for religiøs tilhørighet kommer til syne, uttrykk som har en sanselig praksisside. Å tenne et lys, eller bare være stille. En åpenhet for at tilværelsen rommer mer. Kanskje ordet «ærefrykt» er dekkende. **Gjennom 1000 år har kirkerommet vært stedet for å oppleve det hellige i landet vårt. Kirkene kan fortsatt hjelpe oss til å gjenoppdage en større virkelighet, en sammenheng i alt det fragmenterte, en ro eller orden i kaos.**

Tro og åndelig liv handler ikke bare om indre overbevisning, men kommer til uttrykk på mange konkrete og kroppslige måter. Tro er forankra i kroppen. Vi kommer med barna våre til dåp. Vi bærer våre døde ut i gravferd. Vi deler brød og vin, reiser oss, går fram og spiser. Vi deltar på dugnaden. Steller på kirkegården. Koker kaffe. Tro er kan like gjerne være forankra i noe konkret, og kirkebygget er kanskje det mest konkrete vi har og som vi kan gå til med hele kroppen. Menneskers åndelige lengsel og spiritualitet spiller på lag med åpne kirker. Det åpner også rom i menneskene, slik jeg starta denne dagen med.

Altertavlen i Hamar domkirke. Foto: Hamar bispedømmeråd

Visjonen i for Hamar bispedømme er «Hellige rom for alminnelige liv.» Det handler både om kirkerommet og menneskelige rom – det henger sammen. Rom som forkynner og formidler tillit, nåde og åpenhet. Visjonen om hellige rom for alminnelige liv går hånd i hånd med satsingen på åpne kirker.

Nasjonaljubileet og tusenårsmarkering i 2030 er et naturlig mål for visjonen: Jeg drømmer om at innen 2030 kan vi kalle alle kirkene i Hamar bispedømme for åpne. Det er en måte å være folkekirke på. Jeg tror det er mulig, og vi må finne lokale løsninger.

En slik kulturendring kan vi bare få til sammen. Her kan Hamar bispedømme som folkekirkebispedømme igjen gå foran. Takk for oppmerksomheten.